

SXEDIO.53C

8/21.4.1921: Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΒΟΥΛΕΥΤΕΣ ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΟΥΝ ΤΑ ΣΚΛΗΡΑ ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΛΑΜΒ'ΝΕΙ Ο ΥΠΑΤΟΣ ΑΡΜΟΣΤΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΚΑΙ ΤΟΝΙΖΟΥΝ ΟΤΙ ΣΤΟΧΟΣ ΤΟΥ ΕΙΝΑΙ ΝΑ ΕΠΙΒΑΛΕΙ ΣΚΛΗΡΗ ΤΥΡΑΝΝΙΑ ΣΤΟ ΝΗΣΙ

Στις **8/21** Απριλίου **1921** ο Αρχιεπίσκοπος και οι βουλευτές με ένα μακροσκελές υπόμνημά τους στον υπουργό Αποικιών κατάγγελλαν τον Υπάτο Αρμοστή για τα σκληρά μέτρα που έπαιρνε στο νησί και ιδιαίτερα τη στάση που τήρησε η Αστυνομία, τόσο πριν όσο και κατά τα επεισόδια της **25ης** Μαρτίου **1921** και ζητούσαν την διορισμό ανακριτικής επιτροπής από το Λονδίνο.

Ακόμα κατάγγελλαν ότι ο στρατός είχε κληθεί στους δρόμους της Λευκωσίας και ήταν έτοιμος ναβάλει εναντίον διαδηλωτών και μόνο με την παρέμβαση ψυχραιμοτέρων αποφεύχθηκαν τα χειρότερα.

Κατέληγαν στο υπόμνημά τους (μεταγλώττιση): "Επειδή δε η εξακολούθηση της εφαρμογής ανελεύθερων μέτρων στην Κύπρο όχι μόνο καταρρίπτει το Αγγλικό γόητρο, αλλά και εκθέτει σε μεγάλο κίνδυνο και την δημόσια τάξη και ησυχία στη Νήσο, καταγγέλλομεν στην εντιμότητά σας την τοπική Κυβέρνηση ότι επιζητεί να εγκαταστήσει εδώ τυραννία, ξένη προς τις φιλελεύθερες αρχές του Βρετανικού Έθνους, ασυμβίβαστη προς την εθνική συνείδηση του Κυπριακού λαού, τυραννία που επαναφέρει στη μνήμη μας τους απαίσιους χρόνους της τουρκικής δουλείας και ευσεβάστως αιτούμαστε όπως ειδική ανακριτική Επιτροπή αποσταλεί εδώ για να διαφωτισθεί έγκαιρα και κατάλληλα η Κυβέρνησις της Α. Μεγαλειότητος"

Ωστόσο ο υπουργός Αποικιών αρνήθηκε το διορισμό ανακριτικής επιτροπής και άφησε τον Υπάτο Αρμοστή να οργιάζει με τα σκληρά μέτρα που λάμβανε σε μια προσπάθεια να καταπνίξει τον ενωτικό πόθο των Κυπρίων.

Αναφερόταν στο υπόμνημα προς τον υπουργό Αποικιών:

"Προς την Αυτού εντιμότητα
τον υπουργό των Αποικιών
της Μεγάλης Βρετανίας
Εις Λονδίνον

Εν Λευκοσία τη **8/21** Απριλίου, **1921**

Εντιμότητα,

Λαμβάνομεν την τιμήν να φέρωμεν εις γνώσιν της Υμετέρας Εντιμότητος τα ακόλουθα γεγονότα άτινα συνέβησαν εν Κύπρω τη **24** Μαρτίου/ **6** Απριλίου και τη **25** Μαρτίου/ **7** Απριλίου και να παρακαλέσωμεν την Υμετέραν εντιμότητα να λάβη ταύτα υπό την σύντονον και σοβαράν προσοχήν της.

2. Ως γνωστόν η **25** Μαρτίου/ **7** Απριλίου είναι μεγάλη θρησκευτική και Εθνική εορτή των Ελλήνων. Η ημέρα αύτη εορτάζεται πανταχού του ελευθέρου και υποδούλου ελληνισμού μετά πάσης μεγαλοπρεπείας. Εν Κύπρω η ημέρα αύτη εωρτάζετο και επί Τουρκοκρατίας από δε της Αγγλικής κατοχής και εντεύθεν είθισται να εορτάζηται μετά μείζονος μεγαλοπρεπείας. Κατ' αυτήν αι πόλεις της Κύπρου εσημαιοστολίζοντο, μετά δε την τελουμένην εν τοις ναοίς δοξολογίαν μαθηταί και πολίται μετά των εθνικών των σημαίων παρήλαυνον διά των κεντρικωτέρων οδών των ελληνικών συνοικιών των πόλεων.

3. Η παρελθούσα **25** Μαρτίου/ **7** Απριλίου ήτο η εκατοστή επέτειος της ενάρξεως του υπέρ ελευθερώσεως του Ελληνικού Έθνους αγώνος και ως τοιαύτη θα εωρτάζετο μετά μεγαλειτέρας ή άλλοτε μεγαλοπρεπείας. Δι'ο κατά τόπους κοινοτικάί και σχολικάί αρχαί κατήρτισαν τα σχετικά προγράμματα του εορτασμού και εδημοσίευσαν ταύτα προς τον σκοπόν του να επιτευχθή εν πλήρει τάξει ο πανηγυρισμός της μεγάλης ταύτης ημέρας.

4. Δυστυχώς όμως η Κυπριακή Κυβέρνησις ηθέλησε να παρακώλυση την εκτέλεσιν των δημοσιευθέντων προγραμμάτων και προς τούτο έδωκε σχετικές οδηγίας εις τους κατά τόπους στρατιωτικούς διοικητάς αίτινες συμφώνως προς τας δοθείσας οδηγίας εκάλεσαν τους εν εκάστη πόλει

βουλευτάς μετά τινων εκ των τα πρώτα φερόντων, και εδήλωσαν εις αυτούς ότι η Κυβέρνησις απαγορεύει τας διά των οδών των πόλεων παρελάσεις των μαθητών και των πολιτών μετά σημαίων και μουσικής, εν γνώσει ότι αι παρελάσεις αύται εγένοντο κατ' έτος άνευ ουδε του ελαχίστου εκτρόπου και χωρίς να διασαλευθή η τάξις.

5. Οι κληθέντες βουλευταί και προύχοντες διεμαρτυρήθησαν προς τους Στρατιωτικούς Διοικητάς κατά της αδικαιολογήτου ταύτης απαγορευτικής διαταγής, υποδείξαντες ότι δεν υπάρχει πραηγούμενον διαταράξεως της δημοσίας τάξεως κατά τον ετησίως γινόμενον πανηγυρισμόν της εορτής ταύτης, και εζήτησαν αναθεώρησιν της διαταγής, δηλώσαντες ότι ανελάμβανον οι ίδιοι εν τοιαύτη περιπτώσει την ευθύνην περί της εν πλήρει τάξει και ησυχία διεξαγωγής του πανηγυρισμού.

6. Παρ' όλα όμως ταύτα η Κυβέρνησις επέμεινεν εις τας αυστηράς διαταγάς της χωρίς όμως να δημοσιεύση ή τοιχοκολληση ταύτας προς γνώσιν του Κοινού, αλλ' αρκεσθείσα εις το ότι ανακοίνωσε ταύτας εις τινα μόνον πρόσωπα εκάστης κοινότητος.

7. Αι κατά τόπους κοινοτικάί αρχαί συμμορφούμεναι προς την επιμονήν της Κυβερνήσεως μετέβαλον καταλλήλως το πρόγραμμα του εορτασμού, ούτως ώστε να είνε σύμφωνον προς τας κυβερνητικές διαταγάς.

8. Παρ' όλην όμως την τροποποίησιν των προγραμμάτων αι ανελεύθεραι διαταγαί της Κυβερνήσεως προκάλεσαν οδυνηράν εντύπωσιν εις τον λαόν, κατά δυστυχίαν, δε η υπό των εν Λευκωσία αστυνομικών οργάνων κατά τρόπον απότομον και προκλητικόν εκτέλεσις των κυβερνητικών διαταγών προκάλεσε λυπηρά επεισόδια, το μέγεθος και τα αποτελέσματα των οποίων ευτυχώς περιωρίσθησαν διά της επικαίρου παραινετικής επεμβάσεως τινών εκ των ηγετών του λαού.

9. Κατά την παραμονήν της 25 Μαρτίου/ 7 Απριλίου μαθηταί του Παγκυπρίου Γυμνασίου απολυθέντες εκ της σχολής των είχαν παρά τας ρητάς διαταγάς των ιθυνόντων τα της σχολής και εν αγνοία

αυτών μεταβή αυτοσχεδίως εν σώματι και με την σημαίαν των εις το εκτός της Λευκωσίας Γυμναστήριον. Αλλά καίτοι διά την ημέραν ταύτην δεν είχαν απαγορευθή αι παρελάσεις, ο υπασπιστής της Α. Εξοχότητος, λοχαγός κ. Σάρριτζ, εν πολιτική περιβολή εισελθών εις το περίφρακτον Γυμναστήριον, όπου ήσαν οι μαθηταί συγκεντρωμένοι, έκαμε χρήσιν χλευαστικών εκφράσεων προς την ελληνικήν σημαίαν και εζήτησε να αφαιρέση αυτήν διά της βίας από τας χείρας του σημαιοφόρου μαθητού. Ως ήτο επόμενο ο σημαιοφόρος ηρνήθη να την παραδώση ούτω δε προεκλήθη το πρώτον επεισόδιον, διά το οποίον φέρεται ακεραίαν την ευθύνην ο ρηθείς υπασπιστής της Αυτού Εξοχότητος.

10. Την επιούσαν **25** Μαρτίου/ **7** Απριλίου, ενώ κάτοικος περιχώρου Λευκωσίας εισήρχετο εφ' αμάξης εις την πόλιν μετά του μικρού υιού του, όστις έφερε μικράν Ελληνικήν σημαίαν, εσταμαστήθη υπό της Αστυνομίας, η οποία διά της βίας αφήρεσε την σημαίαν από τας χείρας του μικρού παιδός, συνέλαβε δε, τον πατέρα και αφού εκράτησεν αυτόν δι' όλης της ημέρας, προσήγαγε είτα τούτον ενώπιον του στρατοδικείου επί παραβάσει του στρατιωτικού νόμου.

11. Επίσης κατά την ημέραν ταύτην μετά την τελεσθείσαν δοξολογίαν εις την οποίαν οι μαθηταί υπεχρεώθησαν να μεταβώσι καθ' ομάδας κεχωρισμένας και υπό αστυνομικήν επιτήρησιν, μη επιτραπέντος εις αυτούς να μεταβώσιν εις τον ναόν εν σώματι, μηδέ να φέρωσι μεθ' εαυτών τα σχολικά των λάβαρα, η αστυνομία, ακολουθούσα ανωτέρας διαταγάς, απηγόρευσε εις το εκκλησίασμα να μεταβή αθρόοον εκ της εκκλησίας εις την Αρχιεπισκοπήν, ένθα θα εγένετο η στέψις του μνημείου του Εθνομάρτυρος Αρχιεπισκόπου Κυπριανού. Η Αστυνομία επέμεινε όπως το εκκλησίασμα κατά μικράς ομάδας και κατά διαλείμματα εξερχόμενον του λαού να μεταβαίνη εις την Αρχιεπισκοπήν. Η διαταγή αύτη εδόθη εν πλήρη γνώσει του ότι δεν ήτο δυνατόν να εκτελεσθή καθ' ότι το εις χιλιάδας αριθμούμενον εκκλησίασμα έχον να

διέλθη διά στενωπών οδών και επιθυμούν να φθάση κατά την ωρισμένην ώραν εις την Αρχιεπισκοπήν, δεν ηδύνατο να παριμένη να εξέρχεται εκ του ναού καθ' ομάδας και κατά διαλείμματα. Συνεπεία τούτου ηναγκάσθη παρά την αστυνομικήν ταύτην διαταγήν να εξέλθη εσπευσμένως εκ του ναού διά να κατορθώση εγκαίρως να παρευρεθή εις την τελετήν της στέψεως.

12. Αλλά και εν τη Αρχιεπισκοπή Αστυνομική δύναμις παρεκώλυσε τον λαόν από του να παρακολουθήση την τελετήν εκ της πλατείας της Αρχιεπισκοπής, όπου κείνται το Αρχιεπισκοπικόν μέγαρον και το Παγκύριον Γυμνάσιον. Η Αστυνομία επέμενεν όπως ο λαός μη ίσταται εν τη πλατεία αλλ'εισέρχεται εις τον περίφρακτον περίβολον της Αρχιεπισκοπής, ο οποίος δεν ηδύνατο να επαρκέση διά το πλήθος. Η επιμονή αύτη της αστυνομίας προκάλεσε την δικαίαν αγανάκτησιν του λαού, μέρος δε αυτού, όπερ δεν κατώρθωσε να εισέλθη εις τον περίφρακτον περίβολον, εγκατέλιπε την τελετήν και εν διαδηλώσει διηυθύνθη προς το Γυμναστήριον μεθ' ο ήρξατο επανερχόμενος εις την πόλιν.

13. Δυστυχώς κατά την διαδήλωσιν ταύτην άστοχος και τελείως αδικαιολόγητος επέμβασις της αστυνομίας, όπως διαλύση λαόν, εν ενθουσιασμή, αλλά και εν απολύτω τάξει εκδηλούντα τα φρονήματά του και απόπειρα αυτής ν' αφαιρέση από τινα σημαντικόρον την ελληνικήν σημαίαν επέφεραν νέα λυπηρά επεισόδια. Όταν δε οι διαδηλωταί εισήλθον εις την πόλιν, αι αρχαί διέταξαν την διάλυσιν του λαού διά πυρός. Εκλήθησαν προς τούτο εσπευσμένως επί τόπου οι δικασταί, και επί παρουσία τούτων εγένετο το εναρκτήριον του πυρός σάλπισμα, μετεφέρθησαν εις το μέρος εκείνο πυρομαχικά και φορεία και τα πάντα ήσαν έτοιμα διά να εκτελεσθή η διαταγή του πυροβολισμού κατ' αόπλων πολιτών. Ευτυχώς όμως κατά την στιγμήν εκείνην έφθασαν εκ συμπτώσεως επί τόπου τινές εκ των προυχόντων του Ελληνισμού και παρεμβάντες, διέλυσαν το πλήθος, απεσόβησαν δε ούτω μίαν αδικαιολόγητον και άσκοπον αιματοχυσίαν εν τη

πρωτεύουση την οποίαν θα προुकάλει η Κυβέρνησις δια των αστόχων μέτρων της.

14. Καθ' ον χρόνον τοιαύτα ετελούντο εν Λευκοσία και κατά τοιούτον τρόπον συμπεριεφέροντο αι εν τη πρωτεύουση αρχαί, εις τας άλλας πόλεις της νήσου ο εορτασμός της μεγάλης ημέρας εγένετο εν μέσω απεριγράπτου ενθουσιασμού, αλλά και εν απολύτω τάξει. Παρελάσεις του λαού μετά σημαίων, διαδηλώσεις και λαμπαδηφορίαι έλαβον χώραν χωρίς το ελάχιστον έκτροπον να συμβή, τούτο δε οφείλεται αφ' ενός μεν εις την βαθείαν συναίσθησιν του καθήκοντος του λαού, αφ' ετέρου δε εις το ότι αι αυτοίθι Αρχαί κατανοήσασαι πού ακριβώς ενέκειτο το συμφέρον της δημοσίας τάξεως, αφήκαν ελεύθερον τον λαόν εις την εκδήλωσιν του φρονήματος και της χαράς του επί τη μεγάλη εθνική επετείω και συνετώτατα δεν επεζήτησαν και εφαρμόσωσι διά της βίας τας Κυβερνητικάς διαταγάς και να γεννήσωσι προστριβάς μεταξύ Κυβερνήσεως και λαού.

15. Η Κυβέρνησις θέλουσα να δικαιολογήση την στάσιν της ταύτην προβαίνει ήδη εις εσπευσμένην εγγραφήν αστυφυλάκων και μετέφερεν εξ Αιγύπτου αγγλικόν στρατόν, όστις παρήλασεν επιδεικτικώς με μυδραλλιοβόλα διά των οδών της πρωτεύουσης.

16. Τα ανωτέρω μέτρα δεν είναι τα μόνα τα οποία έλαβεν η Κυβέρνησις ουδέ είνε τα μόνα διά τα οποία εξηγέρθη η λαϊκή συνείδησις. Δρακόντειοι νόμοι επεψηφίσθησαν εσχάτως υπό των Επισήμων και Μωμαθεανικών μελών του Νομοθετικού Συμβουλίου, προνοούντες περί περιορισμού της ελευθερίας του τύπου και περί απελάσεων εκ της νήσου αλλοδαπών. Ο στρατιωτικός νόμος εξακολουθεί, εν ισχύϊ εφαρμοζόμενος κατά τρόπον εξεγείροντα την κοινήν συνείδησιν, και ως εάν η νήσος αύτη απετέλει πεδίον πολέμου. Διακεκριμένος δημοσιογράφος, άνευ δικαστικού εντάλματος και χωρίς να απαγγελθή κατηγορία εναντίον του ουδέ να αχθή ενώπιον των διακαστηρίων συνελήφθη και κρατείται εις τας φυλακάς.

17. Ο λαός εντιμότατε, ένα μόνον ανευρίσκει

σκοπόν των ανελευθέρων και αυταρχικών τούτων μέτρων, να καταπνιγή το Εθνικόν του αίσθημα και να φανή ότι ούτος είναι ευχαριστημένος από το ξενικόν καθεστώς. Εάν η αντίληψις αύτη του λαού είναι ορθή, έχομεν καθήκον να δηλώσωμεν ότι είναι πολύ εσφαλμένον το να νομίζεται ότι λαός, του οποίου το εθνικόν φρόνημα δεν κατωρθώθη να επηρεασθή υπό της στυγερωτέρας τυραννίας ολοκλήρων αιώνων, είναι δυνατόν να υποστή και τη ελαχίστην επίδρασιν διά των ήδη λαμβανομένων περιοριστικών της ελευθερίας μέτρων. Τοιαύτα μέτρα αντί να συντελούν εις την εμπέδωσιν της δημοσίας ησυχίας και τάξεως, υπέρ των οποίων ο λαός ενδιαφέρεται πλειότερον παντός άλλου, προκαλούν λυπηράν προστριβήν μεταξύ Κυβερνήσεως και λαού και τείνουν να απεξενώσουν τας εγκαρδίας και ειλικρινείς διαθέσεις του νομοταγούς τούτου λαού προς την φιλελευθέραν κυρίαρχον Δύναμιν, μετά της οποίας, μας συνδέουσι κοινά συμφέροντα, κοινά αρχαί, κοινά ιδεώδη. Επειδή δε η εξακολούθησις της εφαρμογής ανελευθέρων μέτρων εν Κύπρω όχι μόνον καταρρίπτει το Αγγλικόν γόητρον αλλά και εκθέτει εν μεγάλω κινδύνω την τε δημοσίαν τάξιν και ησυχίαν εν τη Νήσω, καταγγέλλομεν εις την Υμετέραν εντιμότητα την τοπικήν Κυβέρνησιν ως επιζητούσαν να εγκαταστήση ενταύθα τυραννίαν, ξένην προς τας φιλελευθέρας αρχάς του Βρετανικού Έθνους, ασυμβίβαστον προς την εθνικήν συνείδησιν του Κυπριακού λαού, τυραννίαν επαναφέρουσαν εις την μνήμην ημών τους απαισίους χρόνους της τουρκικής δουλείας και ευσεβάστως εξαιτούμεθα όπως ειδική ανακριτική Επιτροπεία αποσταλή ενταύθα προς τον σκοπόν του να διαφωτισθή εγκαίρως και καταλλήλως η Κυβέρνησις της Α. Μεγαλειότητος.

Επί τούτοις διατελούμεν της Υμετερας Εντιμότητος ευπειθείς θεράποντες.

Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ

Οι Έλληνες Βουλευταί

Θ. ΘΕΟΔΟΤΟΥ, Φ. ΖΑΝΝΕΤΟΣ, Ν. ΚΛ. ΛΑΝΙΤΗΣ, Μ. Η ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ, ΛΟΥΗΣ Ε. ΛΟΥΙΖΟΥ, Γ. Σ. ΕΜΦΙΕΤΖΗΣ, Δ. ΣΕΒΕΡΗΣ, Ν. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

Ο υπουργός Αποικιών αρνήθηκε να διορίσει ανακριτική επιτροπή και επέρριψε την ευθύνη των επεισοδίων στους Κυπρίους. Η απάντηση του υπουργού στάληκε μέσω του Υπατου Αρμοστή στις **15 Ιουνίου 1921**:

ΓΡΑΦΕΙΟ ΑΡΧΙΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ

ΚΥΠΡΟΣ **15 ΙΟΥΝΙΟΥ 1921**

Αριθ. **761/21**

"Σχετικά με το υπόμνημα, ημερομηνίας **8/21** Απριλίου **1921**, που απευθύνεται προς τον εντιμότατο Υπουργό των Αποικιών και είναι υπογραμμένο από την Μακαριότητα σας, και από τα έντιμα ελληνικά χριστιανικά μέλη του Νομοθετικού Συμβουλίου της Κύπρου για το ζήτημα των ταραχών οι οποίες έγιναν κατά την **6ην** και **7ην** Απριλίου **1921** διατάχθηκα από τον Μ. Αρμοστή να σας πληροφορήσω ότι το υπόμνημα διαβιβάστηκε καταλλήλως προς τον Υπουργό των Αποικιών, ο οποίος παρακάλεσε να πληροφορηθείτε ότι το έλαβε και ότι είναι ικανοποιημένος ότι οποιεσδήποτε ταραχές που έλαβαν χώρα οφείλονται στην προκλητική ενέργεια των προσώπων τα οποία είναι υπεύθυνα για για τη διοργάνωση ή την απόπειρα διοργάνωσης παρέλασης και διαδηλώσεων και στη στάση του πλήθους στο να αρνηθεί να υπακούσει στις διαταγές και ότι είναι της γνώμης ότι δεν υπάρχει ανάγκη Ανακριτικής Επιτροπής και δεν πρόκειται να διορίσει αυτήν

Εχω την τιμή να διατελώ Μακαριώτατε,
ευπειθής θεράπων

Κ. Χ. ΧΑΡΤ ΝΤΕΙΗΒΙΣ

Προσωρινός Αρχιγραμματέας